

mogen geen bloeiende wilgentakken afgesneden worden, al zou 't in de uitgestrekte Wilgebroeken te Schinveld en Brunssum op een paar takjes niet aankomen.

Laten wij ze dus buiten alleen maar eens goed bekijken en koopen wij bij den bloemist wat lentebloemen voor de kamer.

Als bijenplant behoeven onze inheemsche wilgensoorten voor de buitenlandsche niet onder te doen. Onder de eerste zijn er meer dan twintig die er bijzonder voor geschikt zijn. Wel zijn er onder de uitheemschen enkele soorten, die heel vroeg bloeien met groote katjes, zooals bv. de Rijkswilg (*Salix daphnoides*) die aangeplant is te Brunssum op 't stort der Staatsmijn H.; en de Kaspische Wilg (*S. acutifolia*) in 't plantsoen bij 't nieuwe kanaal te Elsloo. Beide hebben 't voordeel dat ze ook in drogen, mageren grond goed groeien. Verder *S. Medemii* uit Armenië.

In vlechtwilgenkulturen te Schinveld, Brunssum, Heerlen, Noorbeek en in bijna alle gemeenten in de Maasstreek wordt 't teenhout deels ieder jaar, deels om de 2 jaar afgesneden. Slechts enkele soorten bloeien reeds op 't tweejarig hout en dit zijn niet eens de vroegstbloeiende. In N. Nederland worden de struiken in de hakgrienden in den regel om de 4 jaar gesnoeid.

Vóór de Wilgen leveren Klein Hoefblad, Hazelaars, Elzen en de mannelijke *Taxus*struiken in de tuinen ook reeds stuifmeel.

Op 't oogenblik zie ik maar weinig bijen in den tuin. Ze trekken naar de bloeiende koolzaadvelden.

A. DE WEVER.

Mei in 't Krijtland

I.

door

A. De Wever.

(Foto's v. d. schrijver)

*'t Is vreugjaor, 't is Mei!
Den hoof en de wei,
Ze blinke, ze bleuje,
De kleurkes, ze gleuje,
De greeskes, die greuje
Zoe fris en tevreij.*

E. Jaspar.

Reeds vóór den oorlog moesten eenige stukken natuurterrein opgeofferd worden terwille van hoognoodige doelen.

Sedert een paar jaar zullen nu ook de kleiner plekje benut moeten worden voor de voedselvoorziening.

Wie nog iets zien willen van wilde planten en dieren in 't krijtland, moeten zich haasten. Vermoe-

delijk kunnen wij een tocht naar de omgeving van Wylre nog aanbevelen. Hier toch had de natuur overal langs wegen en hellingen, in bosschen en velden een pracht van bloemen als 't ware kwistig uitgestrooid. Zóó was 't tenminste nog twee jaar geleden. Wat er nu nog over is, zal in ieder geval de moeite waard zijn.

Als men tot dezen tocht besluit, kan men ook terloops een paar oude kasteeltuinen bezoeken, n.l. die van Oost en Chaloen. In kasteel Oost is thans de Limb. Federatie van Vereen. voor Vreemdelingenverkeer gevestigd, en kunnen we veilig aannemen, dat 't park met zijn merkwaardige boomen zal behouden en verzorgd blijven. Ze zullen de herinnering levendig houden aan den rijkdom ook van exotische gewassen in deze streek.

Naar Wylre.

Op den weg buiten de Berkelpoort wordt 't oog geboeid door de bosschen op de hooge hellingen, die 't Geuldal begrenzen. Links houden ze al wel op bij den Dölkensberg om over te gaan in 't akkerland op de Scheumerhoogde, maar rechts is 't een lange heuvelrug, onderbroken van boven naar beneden dalende wegen, die bijna evenwijdig loopen. Eens waren 't waterwegen, nu zijn 't droogdalen. Eerst de Sibbergrubbe, dan 't Gerendal en verder de Gronseledel.

Dolsberg.

Toen eenige jaren geleden de Dolsberg nog met Sparren beplant was, gaven deze wel een bijzonder aanblik aan 't Krijtland, omdat sparrenbosch in deze streek zeldzaam is. 't Herinnerde iets aan Eifel en Ardennen.

De boomen stonden evenwel te dicht op elkaar en zonder tusschenplanting van loofhout. De onderste takken lieten spoedig de naalden vallen bij gebrek aan licht en lucht, en er hing een muffe geur als in een hol. Groene planten konden er niet meer gedijen. Alleen Stofzaad, dat van vergaan loof en schimmels kan bestaan en wat Paddenstoelen konden er blijven leven. Na 't kapen der sparren in 1938 is 't Stofzaad niet meer teruggekeerd. Dat zou zoo erg niet geweest zijn, maar hoeveel ander schoons was er al door de sparren verdwenen. Welke plantenliefhebber herinnert zich niet de talrijke Orchideën van vóór de beplanting.

Thans is de Dolsberg weer met loofhout begroeid. Op 't hoogste gedeelte bestaat 't uit Wintereikbarkbosch, met dezelfde houtsoorten en kruidachtige planten, als we verleden jaar op den Schaelsberg gezien hebben. We missen er Witte Veldbies, die we in den Z.O. hoek in gelijksoortig bosch tot bij Gulpen zooveel ontmoeten.

Hulst was hier ook vroeger minder talrijk, ofschoon ze in tuinen veel gekweekt werd, al was 't dan ook in minder mate dan Zwarte Vlier, die

ALS DE VRUCHTBOOMEN BLOEIEN

toch in deze bosschen ook zooveel door vogels verspreid wordt.

Mispel is hier ook niet zoo veelvuldig als ginds. Daar dit een zeer oude kultuurplant is, kan men 't natuurlijk verspreidingsgebied moeilijk bepalen.

Alleen de Wilgenroosjes vergoeden ons wat van 't verlies. Ze hebben zich zoo sterk vermeerderd, dat van 't dal uit gezien, 't houtgewas pleksgewijs als met een purpergloed overtogen is.

Op 't droger leemig gedeelte en op 't krijt ligt Eikhaagbeukbosch in meerdere vormen. Ze herbergen ook dezelfde houtgewassen en kruidachtige planten als de bosschen op den Schaelsberg.

Men moet zich echter deze boschvormen niet scherp begrensd voorstellen. Bovendien werden, zooals overal elders, in 't krijtland allerlei vreemde houtgewassen aangeplant.

In April bloeiden onder de boomen, die nog bladerloos waren en nog volop zonlicht doorlieten, Anemonen, Helmbloemen, Longkruid, Speenkruid, Peperboompje e.a. Allemaal witte, gele, blauwe en roode kleuren. Begin Mei vangt 't jonge groen van 't houtgewas de zon al op, om ze voor zichzelf te benutten. Nu zien we alleen bloemen met witte of bleke kleuren; die komen met minder licht toe: Salomonszegel, Asperula, Heelkruid, Muskuskruid, Trosulier, e.a. Eind Mei wordt 't loof van boomen en struiken donkergroen en dichter. De voorjaarsbloeiasters hebben hun rol uitgespeeld en trekken zich in Juni in den grond terug. Alleen planten zonder bladgroen, zooals Vogel-nestorchis en Stofzaad kunnen 't nu nog uithouden.

Boschorchideeën, Sleutelbloemen, Boschviooltjes, e.a. houden ook wel van wat schaduw, maar ook van iets meer licht. Daarom zullen we ze moeten zoeken aan den rand van 't struikgewas, of waar dat gekapt was. Ze maken er zich geen zorg over, dat enkele hooge boomen hier en daar wat licht onderscheppen. Ze beschutten hen toch ook voor koude wind en late vorst.

Wrakelberg. Berghoeven.

Voor 't „land van overvloed” moeten we naar de bosschen verder westwaarts, naar den Wrakelberg en de Berghoeven, waar we weer dezelfde boschvormen en plantengezelschappen vinden.

Van uit 't gehucht Stokkum nemen we 't pad, dat links door 't veld opstijgt naar 't Berghoevenbosch. Vlak onder 't bosch ligt 't akkerland in 't naakte krijt. Aan den linker boschrand groeit verscholen onder Hazelaars 't Rondbladig Wintergroen. Zijn lange, witte worteluitloopers kruipen door een dikke laag tot zwart poeder vergaen loover, die altijd vochtig blijft. De witte bloemen verspreiden een fijnen geur. Toch ziet men er weinig insecten op bezoek. 't Kan zich dan ook zelfbestuiven. De zaaddoosjes zitten toch ieder jaar vol poedervormig zaad. Dicht erbij leeft hier Vogel-nestorchis alleen van 't vergane loover. Iets lager groeit ook Manorchis, zoowel met gevlekte als ongevlekte bladen. Ook Bleek Boschvogeltje is hier goed vertegenwoordigd. De groote, witte bloemen gaan alleen bij zonnig weer geheel open en dan nog slechts voor heel korten tijd. Er is echter veel insectenbezoek en ieder jaar veel zaad.

Smal Boschvogeltje is al sedert 10 jaar hier niet meer teruggezien en Rood Boschvogeltje reeds sinds 23 jaar. Van beide waren de Wylrebosschen de eenige groeiplaats in ons land.

Nog houden hier stand: Keverorchis en Breedbladwespenorchis; van de laatste zoowel de roodpaarsachtige, als de groenbloemige vorm. Beide vormen zijn afhankelijk van de belichting; daarom vindt men de eerste aan den boschrand, de tweede tusschen 't struikgewas. Men moet de eerste niet verwisselen met Bruinroode Wespenorchis. Die komt alleen op den Pietersberg voor.

Rechts van 't pad, waar 't bosch westwaarts afhelt, prijken Bruine- en Soldaatorchissen. We vinden er ook kruisingen tusschen deze twee soorten. Sommige van deze twee verschillen

(Uit
Ir. v. Schaik
„De St. Pie-
tersberg")

ORCHIDEEËN EN ASPERULA PARFUMEEREN 'T BOSCH DAG EN NACHT

maar weinig van de ouders; andere hebben een helderpurperen helm. Bij zuiver *O. fuscus* is deze donkerroodbruin op zwart af en de lip met bruinroode stippels (die met 't bloote oog als haarvormige papillen te herkennen zijn). Bij *O. militaris* is de helm witachtiglila, de lip purper. De naam *O. fuscus* van Jacquin is 't meest toepasselijk, maar *O. purpureus* van Hudson heeft 't eerstgeboorterecht en is dus alleen geldig.

Helaas ook hier alweer die adembenemende sparren! Wat zullen de Wyreboschen zijn zonder Orchideeën!

Verder westwaarts groeien nog Eenbes, Giftbes, Akelei, Glad Parelzaad, Boschlathyrus, Herfsttyloos, Vingerzegge, Duizendguldenkruid. Eénbloemig Parelgras (Knikkend Parelgras is in ons land nog niet gevonden, wel bij Aken en Luik).

Op de hellingen onder deze bosschen lagen 50 jaar geleden overal nog krijtweiden. In 't buitenland heeten ze Kalktrockenrasen en onderscheidt men nog een xerobrometum op den droogsten- en een mesobrometum op iets vochtige kalkgrond. Men zou 't kunnen vertalen door droog- en vochtig „kalkgrasland”.

In 't buitenland is Bergdravik (*Bromus erectus*) de overheerschende grassoort. In Z.-Limb. en onmiddellijk aangrenzend buitenlandsch gebied komt op de krijtheuvels een plantengeselschap voor met vele soorten, die in 't buitenland in 't mesobrometum groeien; maar Bergdravik is in ons gewest alleen aangevoerd; soms wel op aanvoerterreinen vlak bij een krijthelling. De overheerschende grassoort in onze krijtweiden is Ge-

vinde Kortsteel (*Brachypodium pinnatum*) en daar de overige grassen: *Briza media*, *Festuca ovina*, *Scleropoa rigida*, *Koeleria gracilis* en *pyramidata*, *Poa compressa*, *Trisetum flavescens*, *Avena pratensis* en *pubescens* 't meest overeenkomen met die van 't buitenlandse mesobrometum, zou men onze krijtweiden misschien beter als een vorm van het mesobrometum opvatten en ze *brachypodietum pinnati* of Kortsteelweide kunnen noemen.

Vroeger konden deze graslanden op de krijthellingen (evenals de heiden op zandgrond) met 't heele plantengeselschap bestaan blijven, zoolang schapen ze kaal hielden. Ze lieten de zaailingen van houtgewassen, die er door dieren en den wind aangebracht werden, zooals Meidoorn, Rozen, Roode Kornoelje, Sleedoorn, Liguster, Boschrank, enz., niet tot ontwikkeling komen. Toen de schapenteelt ophield, kon zich bosch vormen. In de omgeving van Wylre zijn echter deze plaatsen al lang in akkerland en veeweiden omgezet.

Boschkortsteel (*Br. silvaticum*) houdt van schaduw en is in de bosschen op krijt en sterk kalkhoudend lössoed hier een vrij algemeene plant.

Hard Zwenkgras (*Festuca duriuscula*) en Bergbeemdgras (*Poa Chaixii*) zijn met graszaad uit 't buitenland in de nieuwe weiden op krijt opzettelijk uitgezaaid en 't bevat hen hier best, want te Geulem en Ulestraten hebben ze zich aardig uitgebreid.

Een rest van zoo'n iets vochtige kalkgrasplaats vindt men nog links van 't pad aan den ooststrand

van dit bosch. Ook enkele Vlieg-, Bij-, Pop- en Mugorchis, Welriekende- en Berg-nachtorchis. 's Avonds kan men een onzer fraaiste nachtvinders, 't Avondrood, aantreffen. Hoe prachtig steken de witte pootjes en sprietten af tegen 't purper, dat zelfs over de olijfgroene vleugels uitschittert.

Keeren we naar 't middenpad terug, dan zien we tusschen Betonie en Blauwe Knoop een Boterbloem, die opvalt door zwartgevekte, en behaarde bladen. 't Is een vrij zeldzame vorm van de Boschboterbloem, n.l. *Ranunculus Breijnius* var. *polyanthemoides*. Ze lijkt overigens sprekend op Scherpe Boterbloem, die toch ook wel eens sterk behaarde, en gevlekte bladen kan hebben. Goede verschillenmerken zijn de gegroefde bloemstelen en de omgebogen vruchtsnaveltjes, die bij Scherpe B. glad resp. recht zijn. De echte Veelbloemige B. (*R. polyanthemus*), die bij Gulpen is aangegeven, komt in ons land niet voor.

* * *

't Boschpad loopt uit in de weide der Berghoeven. In die der middelste hoeve bestaat de helling op 't hoogste gedeelte uit grint en zand, op 't lagere uit krijt. Men kan hier kalk- en zandminnende planten door elkaar vinden: Struikheide, Bezembrem, Tormentil, Gewone Vleugeltjesbloem, Blauwe Knoop, Harlekijn- en Gevlekte Orchis, Betonië naast Duifkruid, Herfstschroeforchis, Groene Nachtorchis, Poppenorchis, Herminium, Kuifvleugeltjesbloem, Boschboterbloem, enz. De nieuwe halfer heeft de weide verbeterd, waardoor de goede grassen de overhand krijgen. Alles wordt nu door de koeien zoo kaal gehouden, dat men alleen in 't voorjaar nog iets van dit gemengd gezelschap te zien kan krijgen.

Langs den muur der hoeven zien we een plant met bladen en bloemen als van Spinazie; ze voelt echter melig aan. Ze is ook familie er van en heet „Goede Hendrik”. Welk een gekke naam! Hij wordt afgeleid van „guter Heimerich” d.i. König des Heimes, omdat ze tot de gewassen behoort, die zich 't liefst bij woningen ophouden, tot zelfs waar deze zich op de hoogste Alpen bevinden. Dodonaeus schreef, dat deze naam slaat op de geneeskrachtige werking bij uit- en inwendige ziekten. Hij noemde haar Algoede of Lammekens-ooren. De Fransche naam „Wilde Spinazie” is ook niet passend, al wordt ze daar wel als groente genuttigd, want ze behoort niet tot 't geslacht Spinazie maar tot Bijvoet, en van Spinazie is geen wilde vorm bekend. 't Is een soort Bijvoet, die met dikke wortels overblijvend is, in tegenstelling met alle andere, die eenjarig zijn.

Ofschoon ze in onze streek bij voorkeur in 't krijtdistrict voorkomt, is 't geen strikte kalkplant. Te Cottessen en Camerig groeit ze ook tusschen de koollei- en koolzandsteen op de „sjprunk” der hoeven. 't Is ook geen trappelplant zooals Varkensgras en Weegbree op begane wegen, waar men over heen kan lopen of rijden. Bij de woningen is 't haar ook om stikstof te doen, evenals

VOGELNESTORCHIS
(Uit Ir. v. Schaik „De St. Pietersberg”)

Malrove, Hertgespan, Brandnetels, e.a. In Z.Limb. noemt men ze alleen „vettig of melig onkruid.”

Ingwegen. Keutenberg.

De Doodemansweg brengt ons weer in Stokkum terug. De naam zegt ons reeds, dat hij gevaarlijk is, tenminste voor fietsers. Want hij gaat niet alleen plotseling bergafwaarts, maar zit ook vol grootere en kleinere steenen, die een stortbui van de hoogte meevoert. Bij 't begin der huizen heeft men een afwateringsput moeten maken. We kunnen 't er echter voor over hebben, want de bermen zijn prachtig begroeid. Op 't hoogste gedeelte met zandminnende-, iets lager met krijtplanten. Wilde Rozen en Boschrank hangen bevallig over de wanden heen. Marjolein, Borstelkrans, Duifkruid, Blaassilene, Raketkruiskruid spreiden

MUGORCHIS

Foto Dingelstein

er haar bloemenweelde ten tooi. Op 't onbedekte krijt zien we nog de verdorde stengeltjes van Stijf Zwenkgras, dat in April al bloeide.

Van uit Stokkum nemen we 't schaduwrijke pad langs de Geul naar de Keutebron. Kinderen vragen of we een glas bronwater wenschen. We nemen 't aan, want bij Ingwegen moeten we weer de steile, warme hoogte op naar den Keuteberg. Ook dit is een onzer mooiste hellingen, die tevens uit plantensociologisch oogpunt waard is behouden te blijven, temeer daar ze voor groenteteelt wel niet geschikt zal zijn. Ze is rijk aan volstrekte kalkplanten. Aan den voet straalt ons Raketkruiskruid met trossen goudgele bloemen tegen. 't Lijkt heel veel op Jacobskruiskruid, dat hier ook groeit, maar 't eerste is veel meer behaard, in de zon zelfs witviltig.

In de beemden rechts van 't pad Sleutelbloemen, Herfsttijloos, Harlekijnorchis en nog enkele Breedbladorchis, maar geen spoor meer van Vleeschkleurige- en Wantsenorchis.

Op de Oostzijde een stukje open krijtweide met Bitterkruid, Klein Sorbenkruid, Margrietten, Marjolein en Thijm.

Op de barre rots in de braadzon Ruige Scheefkelk, Steenthijm, Blaassilene en Slangenkruid.

In 't beboschte gedeelte Soldaat- en Bruine Or-

chis, Ruig Klokje, Sleutelbloemen en Tijloos. Ook een paar struiken van Wolfkers of Doodkruid.

Op den top een fraai uitzicht naar de rotsen van den Dölkensberg door bosch omlijnt en de Kluis, verscholen onder eiken, beuken en linden. Aan den voet de kasteelen Oud-Valkenburg, Oost en Chaloen, waar de Geul langs heen kronkelt en waar in de sappige weiden de knotwilgen haar zilverig aschkleurig loof heen en weer bewegen en de breede kronen der populieren ruischen.

Rechts van den Dölkensberg 't wijde akkerland van de Scheumerhoogde tot aan de bosschen op de Eiserheide.

Oostwaarts in 't dal vanaf Schin op Geul tot Wylre liggen grooter hoeven met moestuin en boomgaard. Ook nog enkele kleinere huisjes, soms met 't „bakkes" vrij ver van de woning afgescheiden; de oven meestal bekleed met leemen wanden.

Gerendal—Biebosch.

't Dal zelf is een droogdal. Tengevolge van de beekinsnijding is 't afvoerkanaal onder de tegenwoordige oppervlakte verlegd. De hooge helling ligt zeer zonnig op 't zuidwesten. Op den top staan nog oude Boschpijnen, waaronder de nuttige Boschmieren haar nesten bouwen, soms twee meter in doorsnee. Onder 't terrasgrint komt 't krijt voor den dag, waarop veel mooie kalkplanten. Kruiddvlier houdt ook van kalk, maar ook van vocht, daarom zoekt hij niet de helling, maar 't dal.

In den mergeldrinkwaterput nog een paar plantjes van de zeldzame Tongvaren, die hier al in 1888 is aangegeven.

Voorbij de huizen komt men in 't Moordgerendal, waar de helling gedeeltelijk beboscht en gedeeltelijk open is. Hier ook weer veel orchideeën.

Hadden we meer tijd, dan zouden we van 't tegenoverliggende Körverbosch nog 't St. Jansbosch kunnen bereiken, waarin langs de oosthelling veel Wegedoorngroeit. De kleine, groene bloempjes vallen weinig op, des te meer de dikke, glimmend-zwarte bessen in September. Hier begint 't fraai geaccidenteerde Biebosch, dat nog veel belangrijke planten huisvest. Orchideeën, Glad Parelzaad, Groot Springzaad, Heelkruid, Tijloos en Muskusaardbei. Deze brengt ook hier nooit vruchten voort, omdat de meeldraden slecht ontwikkeld zijn. Nergens vindt men zooveel Akel ei als op de westhelling, die naar de Sibbergrubbe leidt, een onzer mooiste holle wegen, waar Gele Doofnetel zoo fraai schuil gaat onder overhangende Boschrank.

Aan 't zuidend van de Sibbergrubbe bij den Koeweg staan hooge Iepeboomen. 't Zijn geen gewone-, maar Steeliepen. Van hier leidt een heel smal pad naar den top der helling waar Wilgalant groeit.

(Wordt vervolgd).